

Demény Attila – főtitkárhelyettesi koncepcióterv

A 2020-ban lezajlott tisztújítás óta, amikor szintén főtitkárhelyettes jelölt voltam, sok változás történt a tudományos közéletben. Természetesen átnéztem az akkori koncepciómat, és azt láttam, hogy sok minden változatlanul érvényes, és persze sok szempont már nem, valamint új szempontok merültek fel. A korábbi koncepció jelen folyamatok fényében történő újraértékelése arra vezetett, hogy álmodni jó, de Karikó Katalin mindannyiunk által ismert gondolatait követve foglalkozzunk azzal, amin változtatni tudunk. Így kiemeltem néhány olyan tervet, aminek a megvalósítása rajtam/rajtunk múlik, és ami a három éves ciklus alatt valójában meg is valósítható.

Szervezeti keretek és általános feladatok

A hatályos MTA törvény 15. § (1) bekezdése szerint a főtitkárhelyettes alapfeladata a főtitkár munkájának segítése, valamint a főtitkár akadályoztatása esetén az ő helyettesítése. Ennek következtében koncepcióját alapvetően meghatározza a főtitkár munkája és az abból következő támogató, esetenként helyettesítő tevékenység, így elsősorban operatív és delegált irányítási, szervezési feladatok hárulnak rá. Az alábbiakban néhány elemet emelek ki, amiben a főtitkárhelyettesnek jelentősebb szerepe lehet.

Az elmúlt évek fejleményeinek következtében az MTA egyik alapvető feladata, a hazai tudomány **nemzetközi kapcsolatrendszerének** fenntartása és erősítése még nagyobb jelentőséget kapott. A kutatóintézeti hálózat működtetési feladatának megszűnésével hangsúlyosabbá vált az MTA közfeladatainak (MTA tv. és Alapszabály), a magyar tudományos közösség egészének képviselete, a nemzetközi kapcsolatok erősítése, hasznosítása, a teljes kutatói szféra bevonásával, kiemelten a Köztestület tagjainak aktív részvételével. Ebben szükséges a **tudományos bizottságok** értékelő és közvetítő szerepének növelése, a **Fiatalkutatók Akadémiájának**, valamint a **Köztestület** tagjainak a jelenleginél szélesebb, az MTA küldetését erősítő bevonása. A nemzetközi kapcsolatok egyik sikerterülete a **World Science Forum** rendezvénye, aminek következő eseménye Indonézia fővárosában, Jakartában lesz 2026-ban. Hasonlóan nagy jelentőségű a **nemzetközileg elismert tudósok meghívása**, előadásaik megszervezése, valamint Európa nagy **tudományos szervezeteinek** vezetőivel való rendszeres találkozás, a résztvevő országokat kölcsönösen segítő kapcsolódási pontok megtalálása.

A Közgyűléshez és a Magyar Tudomány Ünnepehez kapcsolódó **események szervezése** hagyományosan a főtitkárhelyettes feladata, ami sok éve sikeresen folyik, ehhez csak gratulálni lehet és a korábbi színvonalon kell folytatni. Ugyanakkor az ismeretterjesztő eseményekre vonatkozóan néhány gondolattal fogom kiegészíteni a lenti elképzelésekben.

Az **MTA pályázati rendszer** egyszerűsége és átfutása alapvetően példaértékű az egyéb kutatásfinanszírozási szervezetek számára, de mint minden rendszert, meghatározott időnként értékelni kell, és ahol indokolt, ott változtatni szükséges. Egy korszerű, a kiemelkedő teljesítményű kutatókat vonzó és segítő rendszer kialakítása, a támogatást nem nyertek által is elfogadott döntések meghozatala mindannyiunk érdeke. Jelenleg számos pályázati program van az MTA berkeiben, a sikeres programok további támogatása, a kevésbé sikeresek értékelése és revíziója, új programok kialakítása a vezetőség fontos, a tudománytámogatást megújító feladata lehet. Példaként kiemelem az **MTA Kiváló Kutatóhely** pályázatot, ami komoly munkát jelentett a pályázóknak és a bírálóknak, viszont

aminek a presztízsén megfelelő beszámolási rendszerrel, pályázati lehetőségekkel, rendezvényszervezési engedményekkel, stb., tovább lehetne javítani.

Az MTA **társadalmi megítélésének**, ismertségének és elismertségének javítása alapvető cél az elkövetkezendő években, amit a megadott terjedelmi limit figyelembe vételével próbálok tárgyalni lentebb.

Személyes elképzelések és víziók

„Az MTA előtt nehéz feladatok állnak”, írtam hat évvel ezelőtt. Ebben sajnos nem sok minden változott, sok esetben keserű szájjal látjuk, olvassuk az MTA presztízsét rombolni vágyó megnyilvánulásokat. Ettől függetlenül az esetenként méltánytalan és hiteltelen kritikákban is meg kell látnunk az átgondolásra érdemes szempontokat. Az alábbiakban néhány olyan területet tárgyalok részletesen, ahol az előrelépés rajtunk múlik, és a főtitkárhelyettes jelentős szerepet vállalhat.

Mint korábban is írtam, az **MTA hazai kapcsolatrendszerén** változtatni és javítani kell, nem csupán az MTA érdekében, hanem az egész magyar tudományos élet, és így az ország érdekében. A Magyar Tudományos Akadémiának meg kell találnia azt a módot, hogy megszólítsa a társadalmat, meggyőzze a tudományos munka természetéről és hasznosságáról, a döntéshozókat pedig a támogatás szükségességéről. Amellett, hogy a vezetés természetszerűen megpróbálja a kormányzattal a kapcsolatot erősíteni, szükség van a **népszerűsítő rendezvények** rendszeres, és nagy közönséget vonzó megszervezésére az MTÜ esetenként kis látogatottságú, ámde szakmailag fontos előadásai mellett. Gondolok itt olyan eseményekre, mint tudományos bemutatókkal tarkított **nyári szabadtéri koncert és fényfestés a Széchenyi téren, tudományos fotópályázat („A tudomány szép”)** és nyilvános bemutató **MTA falinaptár** kiadásával, stb. Ilyen, valóban a tudományhoz kapcsolódó, de nem bulvár jellegű események szervezésével próbálnám felkelteni és a tudományra irányítani a társadalom figyelmét és nyitottá tenni eredményeinkre.

További társadalmi érdeklődést válthat ki az elismert, jelentős díjakat elnyert **kutatók meghívása, nyilvános események, előadások szervezése**. Az előttünk álló akadémiai ciklusban szükséges lehet átgondolni az utazási keretek felhasználását, törekedve arra, hogy több külföldi, neves tudós, például az MTA külső és tiszteleti tagjainak meghívását és a hazai kutatókkal való kapcsolataik erősítését segíthessük. A hazai kutatók számos esetben nyernek el nagy presztízsű jelentő nemzetközi díjakat, projekteket, vagy lesznek élvonalbeli tudományos szervezetek tagjai, tisztségviselői. Az ilyen sikerekről tájékoztatni kell a társadalmat, a tájékoztatás formáit át kell gondolni, különös tekintettel a közösségi média fejlődésére, amiben a **Fiatalkutatók Akadémiájának tagjai** nagy segítséget nyújthatnak.

Számomra az egyik legfontosabb kérdés az MTA tevékenységében az **MTA doktori rendszer** fenntartása, fejlesztése, a minősítési rendszer értékeinek a társadalommal való megismertetése és elfogadtatása. Az MTA doktori rendszer minőségbiztosítása, az objektív mérőszámokon és bírálati véleményeken alapuló tudományos értékelés alkalmazása rendkívül fontos. Mindemellett úgy gondolom, hogy a **doktori eljárás folyamatos reformja és korszerűsítése** szükséges ahhoz, hogy a fiatal kutatói generációt jobban be tudjuk vonni. A legfontosabb szempontok az átláthatóság és a gyorsaság. Felgyorsult világunkban és a növekvő teljesítménykényszerben a pályázóképes kutatók joggal sérelmezik a hosszan elnyúló eljárást, a túlságosan sok fordulót, bizottsági döntést, ami számukra követhetlenné teszi a folyamatot. Az értekezések jellege szintén kérdés, aminek a korszerűsítését meg kell

fontolni. A rendszert úgy kell megreformálni, hogy az MTA doktora cím tudományos értéke megőrződjék, megszerzése rangot jelentsen, és a potenciális pályázók számára vonzó legyen.

A Magyar Tudományos Akadémia egyik fontos küldetése lehetne nemzetközi versenyeken, diákolimpiákon élvonalbeli helyezést elérő, a tanulmányi versenyeken sikeresen szereplő **középiskolás fiatalok felkarolása, támogatása**. Ilyen kiemelkedő tehetségek nélkül nem lesznek olyan új hazai termékek, amelyek az ország gazdasági erejét növelhetnék. Egy új támogatási rendszerhez természetesen finanszírozás is szükséges, nem lehetséges külső források bevonása nélkül. A „**fund raising**” tevékenység, egy erre hivatott és erre felkészített csoport létrehozásával hasznos elem lehet az MTA működésében.

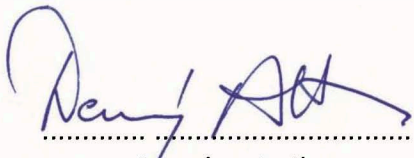
Megváltozott világunk egyik fontos szempontja a **mesterséges intelligencia** tudományban való alkalmazása, az előnyök és hátrányok, esetenként a tudományra és a társadalomra gyakorolt **veszélyek felmérése** és a döntéshozókban történő tudatosítása. A teljesítménymérés pusztán számokban és helyezésekben való kifejezése és a mesterséges intelligencia kontroll nélküli alkalmazása elszabaduló folyamatokat eredményezhet. Hasonlóan nagy probléma a **folyóíratdömping**, a **publikációs visszaélések** tömeges megjelenése. A Magyar Tudományos Akadémia szinte egyedülállóan alkalmas ennek felismerésére, kimondására, és kezelési javaslatok megfogalmazására, ebben jelentős szerepet vállalhat a főtitkárhelyettes.

Záró gondolatok

Magyarország egyik nemzeti kincse a tudományos élet, a tudományos kiválóság, ami hozzájárul az ország képéhez. A kultúrnemzet fogalma magában foglalja a hangversenyek, színházi előadások, kiállítások, fesztiválok mellett a tudományos élet kiválóságát is, amire ugyanúgy büszkének kell lennie minden magyar állampolgárnak, mint a megérdemelten elismert sportsikerekre. Számomra az MTA jelenlegi helyzete azokra a veszélyeztetett természeti kincsekre hasonlít, amelyeket Nemzeti Parkok létrehozásával lehetett megmenteni. **Legyen a Magyar Tudományos Akadémia szellemi kincse egy Nemzeti TudásPark, amit mindenki meg akar védeni, még akkor is, ha látja, hogy egyes területek fejlesztésre szorulnak.**

A Magyar Tudományos Akadémia feladata a szellemi infrastruktúra fenntartásának és fejlődésének elősegítése, a tudományos közösség képviselete és a kormányzat tájékoztatása, helyzetjelentések és megoldási javaslatok szolgáltatása. Főtitkárhelyettesként a tudományos teljesítmény mérésében és pályázati rendszerek működtetésében nyert tapasztalatokkal és elhivatott operatív munkával kívánok részt venni a fenti célok elérésében.

2026. január 27.

Demény Attila
az MTA rendes tagja